

Στη σπηλιά της Καστρίτσας, στην Ήπειρο, έχει εντοπιστεί μια μόνιμη «καλοκαιρινή διαμονή» του 33.000 π.Χ. Ήταν κοινό σπίτι για 25 άτομα που ζούσαν νομαδικά, όπως οι τωρινοί Σαρακατσάνοι που μετακινούνται από το Ζαγόρι προς τη θάλασσα κι αντίστροφα. Βρισκόμαστε μπροστά σε ένα κοινόβιο, χωρίς να ξέρουμε αν υπήρχαν (και ποιοι) νόμοι στις σχέσεις ανάμεσά τους. Ξέρουμε ότι κατασκεύαζαν κυνηγετικά όπλα και ζούσαν μαζί περισσότερα από ένα καλοκαίρια. Αγνοούμε, πόσοι ήταν οι άντρες και πόσες οι γυναίκες. Ζούσαν όμως όλοι μαζί κι αυτό σημαίνει ότι μοιράζονταν το φαγητό, για τον απλούστατο λόγο ότι κάθε κυνηγός και τροφосуλλέκτης δεν είναι πάντα τυχερός στην αναζήτηση της τροφής. Τη μια θα βρει ο ένας, την άλλη ο άλλος.

Για τις σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα, δεν έχουμε απευθείας ειδήσεις. Ξέρουμε μόνο για κατοπινές εποχές και για σύγχρονους λαούς που έζησαν και ζουν σε αντίστοιχες συνθήκες. Ο Ησίοδος μας πληροφορεί ότι, μετά το χρυσό γένος των ανθρώπων, οι θεοί με πρώτο τον Δία, δημιούργησαν το ασημένιο. Στο έπος του «Έργα και ημέραι» (στίχοι 130 – 131) αναφέρει:

«Αλλ' εκατόν μεν παις έτεα παρά μητέρι κεδνή / ετρέφετ' ατάλλων, μέγα νήπιος, ω ενί οίκω».

Που σημαίνει ότι η μητέρα φρόντιζε στοργικά τα παιδιά της που παρέμεναν μωρά επί εκατό χρόνια και μεγάλωναν στο σπίτι δίπλα της. Στη συνέχεια (αναφέρει πιο κάτω), ως έφηβοι, αλληλοεξοντώνονταν. Η μητέρα, με άλλα λόγια, επιζούσε. Η μη μητέρα και τ' αγόρια, χάνονταν. Η μαρτυρία αυτή θεωρείται ότι αποτελεί τον απόηχο της μητρογραμμικής περιόδου, όταν η συγγένεια αναγνωριζόταν από την πλευρά της γυναίκας, επειδή η μητέρα ήταν ο μόνος σίγουρος γονιός κι ο σχετικά αμετακίνητος στην οικογενειακή εστία.

Στα 1632 - 33, ο Ιησουΐτης ιεραπόστολος Le Teune βρέθηκε με μια ομάδα τροφосуλλεκτών κυνηγών ινδιάνων Μοντανιέ και κατέγραψε τα όσα έζησε:

«Το καλοκαίρι μαζεύονταν μεγάλες ομάδες κοντά σε λίμνες ή εκβολές ποταμίων και κάθε φθινόπωρο χώριζαν σε μικρές συγγενικές ομάδες που έπαιρναν τα ποτάμια προς την ενδοχώρα και διασκορπίζονταν για να μη στερήσει ο ένας την τροφή του άλλου σε μια πυκνοκατοικημένη περιοχή. Παρ' όλ' αυτά, κρατούσαν επαφή μεταξύ τους για να μπορούν να βοηθούν ο ένας τον άλλον, όταν παρουσιαζόταν ανάγκη».

Οι κάτοικοι της σπηλιάς της Καστρίτσας έκαναν περίπου τα ίδια, σε συνθήκες περίπου όμοιες. Οι ίδιοι Ινδιάνοι ζούσαν σε κοινόβια, όπως κι άλλες φυλές στην Αυστραλία, όπου οι σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα βασιζόνταν στους κανόνες του ομαδικού γάμου ανάμεσα σε συγκεκριμένες σειρές και με αποκλεισμό του ζευγαρώματος ανάμεσα σε αδέρφια ή σε γονείς και παιδιά. Παντού, οι συγγενικές ομάδες λογαριάζονταν με βάση τη γυναικεία «μητρική γραμμή». Γι' αυτό και οι απόγονοι ήταν παιδιά μιας συγκεκριμένης μητέρας, αυτής που τα φρόντιζε.

Σύμφωνα με την εξελικτική πορεία του ανθρώπου, όπως την στοιχειοθέτησε η Έλινορ Β. Λίκοκ του Πολυτεχνικού Ινστιτούτου του Μπρούκλιν, ο άνθρωπος ξεκίνησε τη φάση της παραγωγής της τροφής, όταν πια είχε καταφέρει να διατηρεί μόνιμες εγκαταστάσεις και είχε χωρίσει την εργασία σε δυο κύριους άξονες: Στην κτηνοτροφία, μέλημα των αντρών, και στην γεωργία, ασχολία των γυναικών. Στη φάση αυτή, η κεραμική είχε ήδη προοδεύσει. Και είχε αποτυπώσει το δέος του ανθρώπου μπροστά στη δημιουργία της ζωής. Ως τότε και για πολύ ακόμα καιρό, κάθε γυναίκα ήταν «σύζυγος όλων των αντρών». Και κάθε άντρας «σύζυγος όλων των γυναικών». Ζήλια δεν ξέρουμε να υπήρχε. Κι αν υπήρχε, πρέπει να καταπιεζόταν και να καταπνιγόταν, καθώς η ενότητα της ομάδας ήταν προϋπόθεση για την επιβίωσή της. Κάποιες όμως γυναίκες ξεχώριζαν: Ήταν εκείνες που ξαφνικά άρχιζαν ν' αποκτούν «αφύσικο» πάχος στην κοιλιά και στην περιφέρεια. Και το πάχος αυτό, μέρα με τη μέρα αυξανόταν, ώσπου κάποια στιγμή συνέβαινε το θαύμα: Γεννιόταν ένα μωρό και το πάχος υποχωρούσε.

Οι γυναίκες αυτές πρέπει να προκαλούσαν το δέος στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας. Ειδώλια (μικρά αγαλματάκια) έχουν διασωθεί ως τις μέρες μας με γυναικείες μορφές παχύσαρκες (προσδιορίζονται με τη λέξη στεατοπυγία) που σίγουρα απεικονίζουν τον ανθρώπινο θαυμασμό που μετεξελιχθηκε σε ευλάβεια. Σε κατοπινές εποχές, τα αγάλματα με τις θεές της βλάστησης, διάσπαρτα στον Ελλαδικό χώρο (κυρίως στην Κρήτη), αποτύπωσαν το πέρασμα, από την ευλάβεια στη γυναίκα μητέρα, στη θρησκεία με τη θεοποίηση της

γονιμοποιού δύναμης της γης. Με τον Διόνυσο να την διαδέχεται, όταν επήλθε το πλήρωμα του χρόνου κι ο άντρας έγινε «αφέντης του σπιτιού».

Η ενασχόληση με την κτηνοτροφία ήταν που άνοιξε τα μάτια των αντρών. Διαπίστωσαν ότι τα ζωντανά τους αυξάνονταν μόνον όταν ζευγαρωνόταν το αρσενικό με το θηλυκό. Δεν χρειαζόταν μεγάλη σοφία για να καταρριφθεί ο μύθος: Η γυναίκα γεννούσε αλλά ο ρόλος του άντρα ήταν βασικός στην όλη διαδικασία! Πολύ αργότερα θα επικρατούσε το φαλλοκρατικό «ο ανήρ γεννά, η μήτηρ τίκτει». Για την ώρα, όσο κι αν ο μύθος της είχε υποστεί σοβαρό τραύμα, η γυναίκα εξακολουθούσε να είναι το σημείο αναφοράς: Επειδή, ως «σύζυγος όλων των αντρών», ήταν ο μόνος βέβαιος γονιός του νεογέννητου. Οπότε, αναγκαστικά, καθένας και καθεμιά αναγνωριζόταν ως παιδί ΤΗΣ Τάδε και όχι ΤΟΥ Τάδε. Δημιουργήθηκε έτσι η μητρογραμμική συγγένεια, που μας κληροδότησε το «μητρώο» έστω και αρρένων (στα «μητρώα αρρένων» γίνονται οι εγγραφές και όχι στα «πατρώα»). Ο όρος δημιουργήθηκε, επειδή τα αρχεία της αρχαίας Αθήνας φυλάσσονταν στο Μητρώον, ναό της Δήμητρας ή της Κυβέλης.

Γράφει ο Δημήτρης Θεοχάρης:

«Η πρωτόγονη, βασικά γεωργική, οικονομία ήταν κλειστή και απέβλεπε στην αυτάρκεια. Αλλά η αυτάρκεια δεν σήμαινε και απομόνωση. Ασφαλείς ενδείξεις πείθουν για την ύπαρξη επικοινωνιών και ανταλλαγών ή κάποιας μορφής εμπορίου μεταξύ γειτονικών κοινοτήτων, ίσως και μακρινών περιοχών. Η κεραμική ανταλλάσσεται σε ένα περιορισμένο τοπικό πλαίσιο γειτονικών οικισμών, έτσι που μπορούμε να υποθέσουμε κάποια ευρύτερη κοινωνική σύμπραξη». Με όλα αυτά, «οι μικρές κώμες που αποτελούν το ζωντανό κύτταρο της εξέλιξης, πολλαπλασιάζονται. Στη Θεσσαλία, οι συνοικισμοί είναι σε όλη της την έκταση πολύ μικροί (20 – 30 σπίτια θα ήταν ο μέσος όρος, δηλαδή ως 150 ψυχές) και στις εύφορες περιοχές σχετικά πυκνοί».

Ποιες όμως μπορούσαν να είναι οι σχέσεις ανάμεσα στα, 150 το πολύ, άτομα κάθε συνοικισμού; Ως τώρα, δεν έχει αντικρουστεί η άποψη ότι έχουμε να κάνουμε με κάποια μορφή οικογενειακών συγκεντρώσεων. Μια οικογένεια σε ένα περίβολο που δεν είναι τίποτε άλλο από τα όρια του συνοικισμού. Ένα σύγχρονο παράδειγμα, ίσως μπορεί να μας φωτίσει:

Τον Οκτώβριο του 1976, οι εφημερίδες δημοσίευσαν την όχι ασυνήθιστη περίπτωση της Μαρίας Χανιώτη, που τότε ζούσε στην οδό Κωνσταντινουπόλεως 6, στον Πειραιά. Ήταν γεννημένη στη Μύκονο, στις 4 Μαΐου του 1890 και άρα, τη στιγμή που την ανακάλυψαν, είχε κλείσει τα 86 της χρόνια (ηλικία, στην οποία ήταν σχεδόν αδύνατο να φθάσει ο άνθρωπος της Νεολιθικής εποχής). Η Μαρία είχε μείνει ορφανή απ' όταν ήταν μωρό και μεγάλωσε μαζί με τα ξαδέρφια της, στην οικογένεια της θείας της Ιακωβίνας Αλεξοπούλου. Στα 16 της, παντρεύτηκε με τον κατά εννέα χρόνια μεγαλύτερό της Φραγκή. Πήγαν μαζί στη Σέριφο, όπου άνοιξαν ένα μικρό μπακάλικο. Το 1965, ο Φραγκής πέθανε και η Μαρία Χανιώτη μετακόμισε στον Πειραιά. Τον Οκτώβριο του 1976, αριθμούσε πάνω από ενενήντα ζωντανούς απογόνους.

Με τον Φραγκή, η Μαρία είχε αποκτήσει δώδεκα παιδιά «πάνω στην καρέκλα», όπως η ίδια είχε διηγηθεί. Το προτελευταίο, πέθανε έξι μηνών και άρα δεν μπόρεσε να δημιουργήσει απογόνους. Το 1937, ο πελαργός έκανε υπερωρίες για χάρη της οικογένειας. Η Μαρία γέννησε την ίδια μέρα που γεννούσε και η κόρη της Ιακωβίνα, τέταρτο στη σειρά παιδί της. Με όλα αυτά, τον Οκτώβριο του 1976, η Μαρία «διέθετε» έντεκα ζωντανά παιδιά, 33 εγγόνια και 31 δισέγγονα, με προοπτική να αυξήσει ακόμα περισσότερο τον αριθμό των απογόνων της, καθώς ένας από τους γιους της δεν είχε ακόμα αποκτήσει παιδιά, ενώ τρεις άλλοι γιοι της και δυο κόρες δεν είχαν ακόμα εγγόνια.

Αν η Μαρία είχε μια δυο αδερφές ή ένα δυο αδέρφια και ζούσαν στη Νεολιθική εποχή,

σίγουρα θα αποτελούσε μαζί τους το «συμβούλιο των γερόντων της φυλής» ή του συνοικισμού. Στην εποχή μας όμως, τα παιδιά της τέταρτης γενιάς του παραδείγματός μας πολύ δύσκολα θα αναγνωρίζουν την μεταξύ τους συγγένεια. Μόνο τα αγόρια, απόγονοι αγοριών που είναι γιοι των αγοριών της γιαγιάς Μαρίας θα αναγνωρίζουν συνωνυμία που θα πιθανολογεί μακρινή συγγένεια. Το ίδιο γινόταν σε ολόκληρη τη Νεολιθική εποχή, από τη μεριά των κοριτσιών, καθώς δημιουργήθηκε η «πουναλουανή» οικογένεια που υποχρεωτικά ακολουθούσε τη μητρική γραμμή, όπως άλλωστε δείχνουν και τα αρχαία ελληνικά κείμενα.

Τι όμως ήταν αυτή η πουναλουανή οικογένεια;

Από την Παλαιολιθική ακόμα εποχή, οι άνθρωποι ήταν αναγκασμένοι να ζουν σε ομάδες ή αγέλες. Ξεκομμένοι, δεν μπορούσαν να τα βγάλουν πέρα με τα γιγάντια θηρία ή και τα μικρότερα σαρκοβόρα. Υποχρεωτικά, δημιουργήθηκαν οι άτυποι νόμοι της αγέλης: Διανομή της τροφής και απουσία ζήλιας στις σχέσεις ήταν οι πιο βασικοί. Η ελευθερία σχέσεων που επικρατούσε ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας, κάποια στιγμή πρέπει να επεκτάθηκε και στο σύνολο κάποιου αριθμού ομάδων, που βρέθηκαν να αποτελούν έναν «λαό». Στο παράδειγμα της σύγχρονης γιαγιάς Μαρίας υπάρχει ένας δισέγγονός της κατά δέκα χρόνια μεγαλύτερος από μian εγγονή της. Στο αρχικό στάδιο, και ίδια ηλικία να είχαν, τίποτα δεν μπορούσε να αποκλείσει το μεταξύ τους ζευγάρι, καθώς η συγγένεια ήταν πολύ συγκεχυμένη υπόθεση.

Με την πρόοδο του ανθρώπινου γένους, δημιουργήθηκε το ταμπού της αιμομιξίας, καθώς παρατηρήθηκε ότι η διασταύρωση έξω από τον χώρο των πατέρων και των μητέρων απέτρεπε διάφορες φυσικές συνέπειες, πολύ συχνές στα παιδιά που προέρχονταν από τη σεξουαλική επαφή μεταξύ «στενών συγγενών». Αναγκαστικά, δημιουργήθηκε η όπως θα τη λέγαμε σήμερα, «αιματοσυγγενική οικογένεια» που προϋπόθεση είχε τη γνώση του «τίνος είναι το παιδί». Το κάθε νεαρό βλαστάρι όμως, ήταν «παιδί όλων των αντρών και μιας μόνο γυναίκας». Η μητρική γραμμή αναπόφευκτα επικράτησε. Η απαγόρευση της αιμομιξίας οδήγησε στη διάσπαση των πρώτων κοινοβίων και στη δημιουργία νέων. Σημειώθηκε η επανάσταση της πουναλουανής οικογένειας:

Μια ή περισσότερες σειρές από αδερφές γίνονταν ο πυρήνας μιας κοινοβιακής ομάδας, ενώ η από μητέρα αδερφοί τους ο πυρήνας μιας άλλης. Το «σύστημα» αυτό, στη σημερινή εποχή, εφαρμόζεται στο ποδόσφαιρο με τους επικεφαλής ομίλων. Θα το καταλάβουμε καλύτερα, αν αντικαταστήσουμε τις ομομήτριες αδερφές με το «γκρουπ των ισχυρών» του Τσάμπιονς Λινγκ και τους ομομήτριους αδερφούς με το αντίστοιχο γκρουπ του Ουέφα Λινγκ που μπαίνουν επικεφαλής των ομίλων. Κι όπως (στο αρχικό τουλάχιστον στάδιο) δεν συναντιόνται ομάδες διαφορετικής διοργάνωσης, έτσι και τα μέλη του γυναικείου πυρήνα

δεν μπορούσαν να ζευγαρώσουν με εκείνα του ανδρικού.

Ανιχνεύοντας τη συγγένεια και την καταγωγή με βάση τη μητέρα, μια σειρά από ομομήτριες αδερφές, που είχαν μητέρες επίσης ομομήτριες αδερφές, με κοινή προμήτορα, καθώς και οι ομομήτριοι αδερφοί με την ίδια κοινή προμήτορα, δεν μπορούσαν να συνάψουν σχέσεις μεταξύ τους. Όλοι τους όμως και όλες τους, καθώς και οι απόγονοί τους, αποτελούσαν τα μέλη ενός γένους που έπρεπε να βρουν συντρόφους από άλλα γένη. Έτσι, η πουναλουανή οικογένεια έγινε αιτία να δημιουργηθούν τα γένη που, εξαιτίας της ανταλλαγής συντρόφων, αποκτούσαν ισχυρούς δεσμούς μεταξύ τους. Με αποτέλεσμα σιγά σιγά να «φυτρώσουν» οι φυλές και στη συνέχεια οι λαοί.

Ο Άγγλος ιεραπόστολος Λόριμερ Φάιζον βρήκε στο Μάουντ Γκέμπιρ της Αυστραλίας μια φυλή χωρισμένη σε δυο τάξεις: Τους Κρόκι και τους Κομίτε. Κάθε άντρας της μιας τάξης ήταν γεννημένος σύζυγος όλων των γυναικών της άλλης. Και κάθε γυναίκα της μιας, γεννημένη σύζυγος όλων των αντρών της άλλης. Μόνο ανάμεσα στην ίδια τάξη απαγορευόταν να υπάρχουν σχέσεις. Και τα παιδιά εντάσσονταν στην τάξη της μητέρας τους. Με τον κάθε πατέρα να προκύπτει και «σύζυγος» της κόρης του.

Γιαγιά Μαρία Χανιώτη

Παιδιά της

Εγγόνια της

Δισέγγονά της

Αγόρια Κορίτσια

Αγόρια Κορίτσια

1. Χρυσούλα	3	2	6	2
2. Ζουγάνος	--	--	--	--
3. Μαρουλέττα	2	3	7	7
4. Ιακωβίνα	3	--	1	2
5. Γιάννης	2	--	--	--
6. Ευγενία	2	1	--	--
7. Ειρήνη	4	--	2	1
8. Αννέτα	1	3	2	1
9. Βασίλης	1	1	--	--
10. Κική	1	2	--	--
11. Κώστας	--	2	--	--

ΣΥΝΟΛΟ	19	14	18	13
--------	----	----	----	----

(Έθνος της Κυριακής, 28.1.2001) (τελευταία επεξεργασία, 17.9.2009)